

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: *La compétence interculturelle dans l'enseignement du français langue étrangère en slovaquie : du discours didactique aux conceptions des enseignants (Interkultúrna kompetencia vo vyučovaní francúzskeho jazyka na Slovensku: Z didaktického pohľadu ku koncepciám učiteľov)*

Autor práce: Mgr. François Schmitt, PhD.

Odbor HIK: cudzie jazyky a kultúry

Oponent: doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD.

Mgr. François Schmitt, PhD. predkladá na oponentské posúdenie svoju habilitačnú prácu zameranú na tému interkultúrnej kompetencie a jej miesta v živote ľudských spoločností, vo vyučovaní cudzích jazykov a kultúr, i pri podpore ich poznávania, ochrany a rozvoja. Ide o problematiku, ktorá si získala významnú pozornosť humanistov, výskumníkov a pedagógov. Napriek tomu, že v spoločnosti rezonuje už značný čas, doteraz nestratila nič zo svojho významu. Naopak, v kontexte výziev súčasnosti sa otázka nadobúdania a aktívneho používania interkultúrnej kompetencie, rovnako ako otázka prežívania vzťahov k nositeľom inakosti, stáva akútnou a zásadnou.

Cieľom práce je zistiť, aké koncepcie pojmu interkultúrna kompetencia dominujú vo vyučovaní francúzskeho jazyka na Slovensku a širšie, ako učíme o kultúre. Tento cieľ si autor stanovuje preto, že si je vedomý vývoja, ktorým prešlo vyučovanie cudzích jazykov na Slovensku za posledné štvrtstoročie, i v predchádzajúcich obdobiach. S postupným vývinom a zmenami didaktických koncepcií, ale i spoločenského nastavenia zvonka formujúceho edukačný proces a najmä hodnôt, ktoré sa postupne presadzovali ako nosné v domácej i európskej vzdelávacej politike, sa menil aj pohľad na to, či a ako treba sprostredkovať kultúru, ale najmä budovať zručnosti, ktoré umožnia zvládnuť interakciu s ľuďmi, ktorých kultúrna identita nie je presne rovnaká ako tá naša.

V posudku sa po zhodnotení formálnych a štruktúrnych aspektov práce zameriame predovšetkým na obsahovú stránku a upriamime pozornosť na prínosy autorovho výskumu, ako aj na jeho potenciálny impakt v aktuálnom kontexte realizácie vyučovania cudzích jazykov a kultúr.

Habilitačná práca okrem úvodnej a záverečnej časti pozostáva z piatich nosných kapitol. Prvé dve sú teoretické, ďalšie tri sú analytické. Text dopĺňa slovenské abstrakt a slovenské résumé. V dvoch prílohách autor prezentuje muštru realizovaného dotazníkového dopytovania. Práca je napísaná vo francúzskom jazyku, bez jazykových, štylistických či iných formálnych nedostatkov. Rozsahom, vnútorným členením i koncepciou habilitačná práca zodpovedá požiadavkám, vrátane tých, ktoré sa viažu k zreteľnosti, čitateľnosti, logickosti a vedeckosti textu. Tieto sa v Schmittovom texte naplňajú naozaj vrchovato: práca je napísaná vecne, prehľadne, pútavo, bez nadbytočných či výplnkových pasáží, s jasnou osobnou angažovanosťou a vysokou odbornou kompetentnosťou autora.

Autor sa najskôr venuje mapovaniu teoretických východísk a konštruovaniu teoretického rámca, v ktorom chce následne skúmať jednotlivé aspekty interkultúrnej kompetencie. Tu sme svedkom precízneho konceptuálneho usúvzťažňovania, ktoré v takejto podobe v kontexte domácej vedeckej produkcie nachádzame iba zriedkavo. Dôsledný, koncepčný prístup autora mimoriadne oceňujeme. Venuje sa predstaveniu troch kľúčových pojmov: kultúra, interkultúrna kompetencia a učiteľské koncepcie (uplatňované v procese didaktickej transpozície poznatkov). Interdisciplinárny teoretický rámec je vymedzený od všeobecnejšieho k špecifickému. Tvoria ho spoločenské a humanitné vedy a užšie didaktika cudzích jazykov

a kultúr. Pri vymedzovaní pojmu kultúra autor porovnáva rozličné jeho chápania a ich postupný vývin, najmä protiklad sémantického definovania kultúry ako kolekcie významov, humanistického chápania kultúry ako tmelu vlastnej existencie komunity a novšiemu vnímaniu kultúry ako javu, ktorý vytvára ľudský subjekt pri stretnutí s druhým človekom. Zaujíma ho miesto kultúry v didaktike cudzích jazykov, pričom ho vidí najmä vo vzťahu interkultúrnej kompetencie a formovania postojov k inakosti.

Podobne starostlivo ako koncept kultúry vymedzuje koncept kultúrnej identity. Možno ju chápať ako pocit prináležania k istým spoločenstvám, pričom sami sme tvorcami a aktérmi týchto vzťahov. Vzťah identity a kultúry nie je automatický ani jednoznačný. Ak sa však nevytvorí, jednotlivci a skupiny sú vystavení marginalizácii. Od kultúry a kultúrnej identity nie je ďaleko k interkultúre, vzájomne transformujúcemu kontaktu kultúr. Do hry tu vstupujú kľúčové etické aspekty: empatia, tolerancia, angažovanie sa v porozumení druhému a vnútorná zmena, ktorú u seba sami vedome realizujeme pod vplyvom kontaktu s inakosťou. Tieto hodnoty by sa mali transponovať aj do vzdelávacích politík a do vyučovacieho procesu prostredníctvom cieleného pôsobenia učiteľov.

Samotný výskum sa realizuje v troch hlavných etapách. Od analýzy vybraných rámcových dokumentov určujúcich európsku vzdelávaciu politiku v oblasti jazykov a kultúr, cez skúmanie domácich národných rámcov vzdelávacích politík v rovnakej oblasti, so špecifickým dôrazom na francúzsky jazyk, až po výskum postojov a predstáv samotných mediátorov prijatých hodnôt v didaktickom diskurze, t.j. pedagógov vyučujúcich cudzí jazyk a kultúru na slovenských školách. Trojitému členeniu výskumného fokusu zodpovedá aj zvolená metodológia, ktorá osciluje medzi obsahovou analýzou, sémantickou analýzou a dotazníkovým dopytovaním.

Analýza vybraných európskych dokumentov, ktorými sa riadi vyučovanie cudzích jazykov a kultúr, je záslužná iniciatíva. Autor si vyberá Spoločný európsky rámec pre jazyky a jeho doplnky. V prípade Rámca pritom ide o dokument, ktorý bol prijatý naprieč celou verejnosťou a dodnes sa vníma ako nosný. Už menej známa je platforma aktivít a súbor referenčných dokumentov, ktoré Rámec dopĺňajú. Schmitt sa venuje obsahovej analýze niektorých dokumentov, sú to najmä vedecké štúdie a tzv. policy papers, pričom analytický postup je determinovaný kľúčovým konceptom interkultúrnej kompetencie. V súvislosti s výberom dokumentov z oblasti európskej vzdelávacej politiky v oblasti cudzích jazykov a kultúr sme si položili otázku, či by bolo vhodné do korpusu analyzovaných dokumentov zahrnúť aj Referenčný rámec pre plurálne prístupy (Candelier 2012), ktorý explicitne vymedzuje sériu špecifických prístupov podporujúcich budovanie interkultúrnej kompetencie u učiacich sa. Autorov názor na tento dokument by bol vhodným doplnením analýzy predstavenej v tejto časti habilitačnej práce.

Ďalšou z nosných častí výskumu je analýza učebných osnov francúzštiny ako cudzieho jazyka na Slovensku. Túto časť vnímame ako mimoriadne prínosnú, detailnosťou uchopenia problematiky v našich podmienkach aj ojedinelú. Autor ponúka minuciózne, precízne čítanie textu inovovaného školského vzdelávacieho programu aktuálne aplikovaného na slovenských základných a stredných školách pri vyučovaní francúzštiny. Analytický pohľad veľmi jasne ukazuje úzko špecifické vnímanie kultúry (a v nadväznosti na ňu interkultúrnej kompetencie) ako prostriedku, ktorého hodnota je vlastne výlučne v podpore úspešnosti jazykového dorozumievania. Možno sa len stotožniť s kritickým náhľadom autora na utilitarizmus v chápaní kultúry v skúmanom textovom korpuse. Takéto chápanie iste vypovedá o význame kultúrnych hodnôt pre spoločenstvo.

V záverečnej časti sa autorova pozornosť zameriava na úroveň školských vzdelávacích programov a napokon na skúmanie postojov samotných učiteľov ako mediátorov interkultúrnych obsahov a facilitátorov budovania interkultúrnych zručností. Ukazuje sa, že školské vzdelávacie programy, analyzované na vzorke 3 základných škôl a 4 gymnázií naprieč

Slovenskom (bolo by možné zaradiť aj školský vzdelávací program z iného typu strednej školy ako je gymnázium, napr. obchodnej akadémie alebo hotelovej školy?) chápu interkultúrnú kompetenciu a jej miesto rôzne. Ich autormi sú totiž samotní učitelia, a tak zavážia práve reprezentácie, ktoré si o interkulturalite sami mali možnosť vytvoriť. Dotazníkové dopytovanie, ktoré autor uskutočnil na vzorke učiteľov z rozličných typov škôl, nasvedčuje tomu, že vznik týchto reprezentácií je podmienený multifaktorovo, sú však dynamickejšie a plastickejšie než obraz interkultúrnej kompetencie podaný v učebných osnovách na štátnej úrovni.

Mgr. François Schmitt, PhD. skúma interkultúrnú kompetenciu v spojitosti s francúzskym jazykom, ktorého pozícia vo vzdelávacom systéme na Slovensku v súčasnosti je poznačená niekoľkými paradoxmi. Tento veľký svetový jazyk sa v našich podmienkach v súčasnosti dostáva do pozície „malého jazyka“, ktorý je nútený čeliť ohrozeniu v podobe znižujúceho sa počtu hovoriacich i učiacich sa a celkovej marginalizácii v prostredí základných a stredných škôl. Tento stav je súčasťou celkového zníženého záujmu o podporu jazykovej rozmanitosti v našom regióne, ktorý je v priamom protiklade s európskou vzdelávacou politikou. Ako sa ukazuje aj v predloženej habilitačnej práci, dôvody tohto stavu môžu súvisieť práve s podceňovaním kultúrnych hodnôt a s ich schematickým vnímaním ako doplnkových popri prvkoch s primárne utilitárnou hodnotou. Práve sem je potrebné zamerať úsilie o inovácie vzdelávacích politík na národnej a lokálnej úrovni.

Mgr. François Schmitt, PhD. v predloženej habilitačnej práci preukazuje širokú erudíciu, rozhľad a najmä schopnosť zreteľného usúvzťažňovania a konceptualizácie. Ako sme v jeho prácach zvyknutí, výsledky svojho výskumu podáva čitateľovi jasne a podporuje ich presvedčivou argumentáciou, ktorá patrí k jeho silným stránkam. Domnievame sa, že osobnostne i odborne disponuje kvalitami, ktoré ho predurčujú na úspešné pôsobenie vo vysokoškolskom vzdelávaní a výskume.

Otázky do diskusie pri obhajobe habilitačnej práce:

1. Ako vnímate dokument Referenčný rámec pre plurálne prístupy vo vyučovaní cudzích jazykov a kultúr, skrátene CARAP/FREPA (Candelier 2012)? Aké sú jeho ciele a akú váhu má pri vymedzovaní európskej vzdelávacej politiky v oblasti cudzích jazykov a kultúr? Bolo by možné uvažovať aj s týmto dokumentom ako potenciálnou súčasťou pracovného korpusu textov na analýzu v nadväzujúcich výskumoch?
2. Aké faktory ovplyvnili výber škôl pri analýze školských vzdelávacích programov? Na úrovni stredných škôl boli zahrnuté gymnáziá. Bolo by bývalo možné zahrnúť aj iné typy stredných škôl? Mohlo by to mať vplyv na výsledky analýzy školských vzdelávacích programov?

Habilitačnú prácu *La compétence interculturelle dans l'enseignement du français langue étrangère en slovaquie : du discours didactique aux conceptions des enseignants* (Interkultúrna kompetencia vo vyučovaní francúzskeho jazyka na Slovensku: Z didaktického pohľadu ku koncepciám učiteľov) autora Mgr. François Schmitta, PhD. **odporúčam** prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania **cudzie jazyky a kultúry**.

Banská Bystrica 11. január 2023

doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD.

